

Panoràmica de les terres que reben el nom de Comte, des de les proximitats de la Figuera Borda. (Foto: Enric Ribes i Marí.)

Sobre l'etimologia de Comte

per Enric Ribes i Marí

Un dels llocs més turístics de l'illa d'Eivissa, d'aigües més netes i d'arena més clara, són les anomenades *platges de Comte*. Es tracta de dues platges, la de *Tramuntana* i la de *Ponent*, situades just enfront de l'illa del Bosc, amb els esculls de *Punxes*, *Llarg*, *del Pas* o de *Comte* i de *les Rates* entremig, en el pas marítim entre les platges de Comte i l'illa del Bosc, que rep el nom de *freu de Comte*. La zona conforma l'extrem nord del tram de costa més sud-occidental de l'illa d'Eivissa, un tram que s'estén en direcció pràcticament N-S des de Comte fins a Llentrisca. En la frase anterior ja anava implícit un altre fet: tota la zona propera a aquestes platges rep el nom de *Comte*, pràcticament des de la punta de l'Embarcador, al sud, fins a la de la Torre, al nord. De fet, la plana que hi ha just a ponent, amb una petita elevació arenesta de devers 11 o 12 metres d'altura, rep el nom de *les*

Julies de Comte. I aquest mateix determinatiu té el camí —ara asfaltat— que hi condueix: *camí de Comte*. Igualment, la torre que dóna nom a la punta situada a l'extrem nord també és coneguda amb els noms de *torre d'en Rovira* o *torre de Comte*. Val a dir que en les darreres dècades, d'ençà que el turisme s'anà obrint pas, també ha prosperat *cala Comte*, un topònim format sobre un genèric fals, ja que no hi ha cap cala, però que s'utilitza com a reclam de turistes, segons sembla amb prou èxit.

Quan Joan Coromines,¹ el 1963, visità l'illa, ja va recollir algun d'aquests topònims, més l'*arena de Comte*, genèric equivalent a *platja*, com és habitual en moltes zones d'Eivissa. Coromines recollí, aleshores, la fonètica popular ['kont«]. Malgrat que es tracta d'un lloc prou conegut, en canvi la documentació que en tenim ni és abundant ni gaire antiga.

Fonts documentals

Sabem que aquesta zona formava part de l'antic quartó de Portmany, que després de la conquesta catalana de 1235 correspongué al comte Nunó Sanç, que tanmateix va vendre les seues propietats a l'illa d'Eivissa set anys més tard. Per altra banda, *Comte* devia ser un motiu familiar eivissenc a la darrerria del s. XVI, ja que Marí Cardona² documenta, als *Llibres d'Entreveniments*, un soldat anomenat *Comte*, a Mar (per tant, a la vila d'Eivissa), el 1595. Pel que fa als textos, el topònim que trobam habitualment en la documentació escrita és *les Roques Males*, que ja apareix el 1600 en els *Llibres d'Entreveniments*, i que és el que reproduceix, amb una errada evident, el pare Gaietà de Mallorca, el 1751, en la *Resumpta*,³ quan, després de parlar de la Conillera escriu: «Bolviendo à nuestra Isla, estan las *Rocas Molas*, es lugar muy fragoso». Aquest nom de les

1 COROMINES, J. I MASCARÓ PASSARIUS, J. (1989). *Onomasticon Catalanix. I Toponímia antiga de les Illes Balears*. Barcelona: Curial, pàg. 113, s.v. *Conte*.

2 MARÍ CARDONA, J. (1981). *Els Llibres d'Entreveniments*. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs (Illes Pitiüses, 2), pàg. 259.

3 CAETANO DE MALLORCA, Padre (1751). *Reales Ordinaciones de la Isla y Real Fuerça de Iviça que saca a luz su muy ilustre Ayuntamiento, dedica al rey Nuestro Señor Don Fernando el Sexto. Con un propileo, que es Resumpta Historica, Corographica, y Coronologica de las mismas Islas*. Palma: Imprenta de Miguel Cerdà, y Antich Impresor delante la Carçel del Rey, pàg. XXIX. El Pare Gaietà de Mallorca es deia, en realitat, Antoni Deià i Tortella.

Roques Males –encara viu– designa ara la zona de Comte i abans corresponia a una vènda de l'antic territori del Vedrà dels Ribes, avui pertanyent a la parròquia de Sant Agustí. Sembla que aquesta vènda abraçava bona part de l'actual parròquia, concretament de la vènda de Dellà Torrent.⁴ En canvi, *Comte* no sol aparèixer quasi mai en la documentació escrita, fins al punt que Marí Cardona diu que «No se'n troben dades antigues escrites, malgrat que el nom és de temps immemorial».⁵ Això no és exactament així, però, ja que el topònim apareix en alguns documents militars, com veurem més endavant. I el bisbe Abad y Lasierra⁶ escrivia, devers 1784 o 1785, parlant de la torre de Comte, que «se llama dicha torre de las Piedras de Cuenta»; però en canvi, una vegada que ha esmentat els abrics que hi ha vora l'illa del Bosc, continua la descripció així: «Las Rocas Malas es lugar de desembarco, aunque el terreno es mui escabroso. No se conseguirá quando los vientos son al Sud, Sud-Oeste, Oeste y Nord-Este».

Pel que fa a les fonts cartogràfiques,⁷ els topònims que corresponen a aquesta zona no apareixen fins a mitjan s XVIII: el 1740, en un mapa de Jacques Ayrnard, vora el lloc on hi ha les platges de Comte apareix la llegenda *Côte qui va a beleren* (que cal interpretar com *costa que va al Vedrà*), mentre que l'actual punta de la Torre, situada més al nord, és anomenada *pointe coniliere*. Posteriorment, el 1765, l'enginyer José García Martínez anomena aquests mateixos

Aquesta zona formava part de l'antic quartó de Portmany, que després de la conquesta catalana de 1235 correspongué al comte Nunó Sanç

dos llocs *Punta de las Rocas malas* i *Punta Rubira* respectivament. Un mapa anònim de devers 1765-1770 repeteix aquests topònims, bé que millora la grafia del llinatge: *Punta de Rovira*. En aquesta línia es mou també el mapa de 1778, de Tomás López y Vargas Machuca (*Punta de las Rocas Malas, Punta Robira*). En canvi, el mapa de 1786, de Vicente Tofiño, només recull la *P^a* y *T^e Robira*. Però el 1851, Francisco Coello recupera alguns topònims i en registra de nous: *P^{ta} de las rocas malas, Torre de las piedras de Cuenta*,⁸ *Punta Robira*. El mapa del Dipòsit Hidrogràfic de 1900, en canvi, només registra la *P^{ta} Embarcadó* (al sud del lloc que ens ocupa) i *P^{ta} T^e Rovira* (al nord).

Si hem vist que el 1765 l'enginyer José García Martínez anome-

nava la punta on s'uneixen les dues platges de Comte amb el nom de *Punta de las Rocas malas*, en canvi en un plànol anterior de la torre d'en Rovira, de 1763, diu que «se ha executado en la Punta de Piedras de Cuenta».⁹ I uns anys més tard, el 1767, el capità de les milícies del quartó de Portmany es refereix així a la torre: «La de las Piedras de Cuenta o Rocas Malas en la vènda de las otras Rocasmalas».¹⁰ I en el mateix document, en un altre passatge: «...por señas de fuego avisarse con la torre nombrada de las Piedras de Cuenta o Rocas Malas».¹¹ Aquest topònim apareix de nou, bé que mutilat, en l'obra geogràfica de Pascual Madoz, a mitjan s XIX: «Al O. 8° N. una milla escasa de ella [punta de Chinchó], está la de Robira, que es rasa y saliente, teniendo próxima y en alguna elevacion, la torre del mismo nombre; [...] 3/4 de milla de la misma punta, al S. 39° O., se halla la de Piedras, de costa de mediana altura y saliente al pie».¹²

En canvi, tota la documentació escrita o cartogràfica del s XX ja registra, amb una grafia o l'altra, el topònim actual: Joan Castelló recull *Comte* entre les cales.¹³ Al mapa de l'Institut Geogràfic y Catastral, de 1964,¹⁴ apareixen *cala Conta*, a la zona de platja, i *Rocas Malas*, un poc a l'interior, vora el puig d'en Guerxó i la urbanització de Cala Codolar. El treball de *Toponímia bàsica de les Pitiüses*,¹⁵ de 1978, recomana la forma *Comte*. La guia nàutica del capità Costa,¹⁶ de 1989, registra *Cala Conta* i *Pta Torre d'En Rovi-*

4 MARÍ CARDONA, J. (1990). *Portmany*. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs (Illes Pitiüses, 6), pàgs. 394-395.

5 *Ibidem*, pàg. 202.

6 ZARAGOZA PASCUAL, E. (1984). «Documentos inéditos del obispo Abad y Lasierra sobre Ibiza y Formentera». *Estudis Baleàrics* [Palma], núm. 15, pàg. 95.

7 Totes les cites cartogràfiques han estat extretes de TUR DE MONTIS Y DE AIGUAVIVES, J. (1984). *Cartografía histórica de Ibiza y Formentera (Islas Pitiüses)*. Barcelona: Departamento de Geografía. Consejo Superior de Investigaciones Científicas.

8 TUR DE MONTIS (*ibidem*, pàg. 173) transcriu aquest nom erròniament com *Chenia*. D'una observació acurada de les lletres es dedueix que la transcripció correcta és *Cuenta*.

9 POSADAS LÓPEZ, E. J. (1989). *Torres y piratas en las islas Pitiüses*. Eivissa: Consell Insular d'Eivissa i Formentera, pàg. 172.

10 *Ibidem*, pàgs. 181 i 223.

11 *Ibidem*, pàg. 186.

12 MADOZ, P. (1845-1850). *Diccionario geográfico, estadístico e histórico de España y sus posesiones de ultramar*. Madrid, pàg. 373.

ra. Finalment, el *Mapa Topogràfic Nacional de España*,¹⁷ fent cas de les recomanacions de l'Institut d'Estudis Eivissencs, escriu *Platges de Comte*, a la costa, *Comte*, a l'interior, i *ses Roques Males*, també a l'interior, més al sud, vora la Figuera Borda i cala Codolar. Aquesta grafia, *Comte*, és la que finalment ha prosperat, i la que promouen les institucions públiques, tot i la inèrcia de la iniciativa privada i alguns dubtes motivats per la incertesa etimològica.

En conjunt, doncs, tenim un topònim documentat des del 1600, *les Roques Males*, que s'aplica a una zona de costa, una punta (potser la de l'Embarcador) i una torre. Al mateix temps, des del darrer terç del s XVIII, ja en època de castellanització intensa, hom utilitza topònims que tenen com a part denotativa *de les Pedres de Comte*, amb els genèrics *punta* (potser ara ja només l'actual punta de la Torre) i, sobretot, *torre*, en aquest cas també anomenada *d'en Rovira*. Val a dir, però, que en la cartografia aquest nom no sempre designa la mateixa punta. Finalment, el s XX emergeixen els topònims *Comte* i *platges de Comte*, que devien ser més antics, així com el recent *cala Comte*.

L'ètimon més antic: una romànica germànica

La proposta etimològica que requereix major antiguitat del topònim que ens ocupa és la de Coromines,¹⁸ que relaciona *Conte* (*sic*) amb la *Caria Beniconter*, una de les alqueries que corresponen al quartó de Balansat en el memorial

del repartiment de l'illa d'Eivissa entre els conquistadors, de pocs anys després de 1235. Per al gran mestre es tracta del nom de persona germànic GUNTHARI, que apareix com *Gonterius* el 1008 en un document de Barcelona. Coromines explica el pas G- > k- i afirma que aquest nom reapareix en altres zones de substrat mossàrab: *Montcònte(r)* a Alcalà de Xivert; *Mesquida Conte* vora Manacor, a Mallorca. D'altra banda, amb canvi d'accentuació, Coromines assenyala *Contino* com a nom d'un mo-

534 dC i un any més tard incorporen les illes Balears a les seues possessions d'Occident. La dominació vàndala de les Pitiüses, doncs, just dura 80 anys, un lapse de temps molt breu per a deixar empremta lingüística o cultural. A més, els historiadors i arqueòlegs consideren que aquest domini va ser merament polític i administratiu.¹⁹ Tot i així, hom pot acceptar que el principal agent transmissor de mossarabismes -i, entre ells, d'algun germanisme- va ser l'àrab, fortament influït pel parlar romà-

Detall del mapa de 1851 de Francisco Coello de Portugal y Quesada.

ris de Senija i el nom de persona i de lloc *Conté*, molt repetit, a Llançà. El prestigi del gran lingüista juga a favor d'aquesta hipòtesi etimològica, tot i que també té els seus punts febles. D'entrada, cal assenyalar que les illes Balears, i les Pitiüses en particular, varen estar molt poc temps sota dominació germànica. En el cas de les Pitiüses, els vàndals conquisten les illes el 455 dC i les integren al seu regne de Cartago, però els bizantins conquisten el nord d'Àfrica el

nic dels pobladors de les terres que anaven ocupant els musulmans. En aquest cas, un germanisme precatalà a les Pitiüses seria l'excepció que confirmaria la regla, ja que pràcticament tota la presència germànica que es pot trobar en la llengua d'Eivissa ja arribà amb el català (llevat, és clar, dels manlleus moderns). Pel que fa a la identificació del *Comte* o *Conte* que ens ocupa amb l'alqueria de *Beniconter*, és el mateix Coromines qui reconeix que la platja és «un poc

13 CASTELLÓ GUASCH, J. (1963). «La toponímia de Ibiza y Formentera». *Boletín de la Cámara Oficial de Comercio, Industria y Navegación de Palma de Mallorca* [Palma], núm. 639, pàg. 77.

14 SERVICIO GEOGRÁFICO DEL EJÉRCITO (1964). *Ibiza. Hoja 798*. Madrid: Instituto Geográfico y Catastral. E: 1:50.000.

15 GRUP DE DEFENSA I PROMOCIÓ DE LA LLENGUA DE L'INSTITUT D'ESTUDIS EIVISSENCs (1978). *Toponímia bàsica de les Pitiüses*. Treball elaborat el mes de juny i signat per Joan Marí Cardona, Josep Marí Marí, Isidor Marí Mayans, Enric Ribes i Marí i Marià Villangómez Llobet.

16 COSTA, J. B. (1989). *Guía náutica «Polaris»*. *Península, Baleares y Canarias*. Formentera, pàg. 422.

17 INSTITUTO GEOGRÁFICO NACIONAL (1986). *Mapa Topogràfic Nacional de España. San Antonio Abad 798-I*. Madrid. E: 1:25.000.

18 COROMINES, J. I MASCARÓ PASSARIUS, J. (1989). *Onomasticon Cataloniae. I Toponímia antiga de les Illes Balears*. Barcelona: Curial, pàg. 113, s.v. *Conte*.

19 COSTA, B. I FERNÁNDEZ, J. H. (1995). *Eivissa i Formentera de la prehistòria a l'època islàmica. Guia per a la visita del Museu Arqueològic*. Eivissa: Museu Arqueològic d'Eivissa i Formentera, pàg. 87.

més a l'O dins la costa NO de l'illa, corresponent al quartó de Portmany», tot i que no descarta «que els límits hagin fluctuat o no hagin estat exactament respectats en el *Memoriale Divisionis*». El mestre Coromines és aquí massa optimista quan diu que la platja és *un poc* més a ponent, i *dins la costa nord-occidental* de l'illa. La realitat és que les platges de Comte són a ponent d'Eivissa,

Tanmateix, tot i la gran solvència científica del gran mestre, aquesta hipòtesi no deixa de ser una mica rebuscada i, evidentment, no és la més lògica. En tot cas, val a dir que quan Coromines va escriure els toms de l'*Onomasticon* on s'estudia *Comte*, encara només devia conèixer alguns volums de la ingent obra del canonge Joan Marí Cardona. De fet, l'última obra seua citada a la bibliografia és de 1983. Per

el 1978, redactava i feia públic el treball *Toponímia bàsica de les Pitiuses*, ho feia per dues raons: per un costat, per l'oportunitat política del moment, a les portes d'unes eleccions on s'havien de renovar democràticament els càrrecs municipals i autonòmics, que tant tenien a dir en un tema tan important com la toponímia; per altra banda, perquè si es reclamava de les futures institucions democràti-

Entre les platges i la punta de Comte no hi ha cap altre tram de costa arenosa on es trobin opercles de caragols de fonera.
(Foto: Enric Ribes i Marí.)

però no al nord, i ben lluny dels límits del quartó de Balansat; a més, difícilment podien confrontar amb Beniconter, per molt que aquesta alqueria, que Joan Marí Cardona no ha pogut identificar, fos prop de Portmany. Tanmateix, aquest obstacle és també relatiu: si *Cónter* fos nom germànic de persona, més o menys romanitzat i arabitzat, el podríem trobar igualment en llocs llunyans de l'illa, cas que s'ha donat en altres topònims.²⁰

tant, amb tota probabilitat Coromines no coneixia la proposta etimològica que fa explícita el canonge arxiver uns anys més tard, i que anava implícita en la grafia elegida per Marià Villangómez i per l'Institut d'Estudis Eivissencs. És la hipòtesi que veurem a continuació.

La relació amb el comte Nunó Sanç

Quan l'autodenominat Grup de Defensa i Promoció de la Llengua de l'Institut d'Estudis Eivissencs,

ques una normalització dels noms de lloc tot respectant la llengua pròpia, calia fixar-ne la grafia correcta o, com a mínim, en els casos més foscos, la que semblava més lògica. Així, en arribar a *Comte*, es va optar per aquesta grafia. Tant Villangómez com Marí Cardona varen assenyalar que el topònim devia tenir relació amb el comte Nunó Sanç, com el *cap Nunó*, ja que tots dos topònims eren dins el quartó que li havia pertangut en el repartiment de l'illa d'Eivissa en-

20 Vegeu RIBES I MARÍ, E. (1995). *La toponímia de la costa de Sant Antoni de Portmany*. Palma: Institut d'Estudis Balearics, pàg. 92: A la costa de Corona, per exemple, hi ha les *puntes d'en Petroell*, topònim que cal relacionar amb el *putx d'en Padruell* que apareix en un document de 1621 i que devia ser prop de la Talaia de Peralta, ben lluny de la costa coronera. En tots dos casos deu tractar-se del mateix nom de persona o llinatge, bé que en diferents estadis evolutius.

21 VILLANGÓMEZ, M. (1974). *Eivissa. La terra. La història. La gent*. Barcelona: Editorial Selecta, a la pàg. 29 escriu: «...amb creixents urbanitzacions: Comte, Cala Corral, Cala Tarida, Cala Vedella, Cala Carbó, Cala d'Hort.»

tre els consenyors que impulsaren la conquesta catalana del 1235. Semblava tan lògic que ni es va discutir. Aquesta mateixa grafia era la que ja venien usant Villan Gómez²¹ i l'Institut d'Estudis Eivissencs en les seues publicacions, i és la que finalment, no sense algunes reticències, s'està imposant. Però aquella hipòtesi etimològica mai no havia estat posada per escrit, fins que Marí Cardona,²² el

cap Nunó, generalment acceptada per tothom i fins i tot per ell mateix: el fet que aquelles terres havien pertangut al comte de Rosselló. Com que devia ignorar aquesta hipòtesi, tampoc no la combat. Qui sí que ho fa és l'investigador Josep Marí Ribas «Reiala»,²³ en un extens i documentat article on s'arrisca a proposar una nova hipòtesi de treball. Els arguments contraris a aquesta etimologia poden resumir-se així:

senyor feudal d'un dels quartons, el de Portmany, per haver participat en la preparació de la conquesta d'Eivissa i haver aportat una quarta part de les tropes necessàries per a aquesta empresa.

b) *El comte de Rosselló va ser senyor de Portmany molt poc temps, com a màxim fins al 1242, no va arribar a set anys; en tan poc temps sembla impossible que els nous colonitzadors portmanyins*

Entre les puntes de l'Embarcador i de la Torre només hi ha dos arenals on es poden recollir ulls de santa Llúcia: el racó d'en Xic, en primer terme, i les platges de Comte, que es veuen al fons, davant l'illa del Bosc.
(Foto: Enric Ribes i Marí.)

1990, ho fa amb aquestes paraules: «Com a molt probable sembla que pot admetre's que aquest nom, com el del Cap Nunó, és del temps del comte Nunó Sanç, i que un i altre ens recorden la participació de Nunó Sanç en el fet de la conquesta de 1235 i posterior repartiment de les terres d'Eivissa. Ell, recordem-ho, fou senyor de Portmany». Coromines, com s'ha dit, proposa una altra etimologia, tot i que devia ignorar aquesta proposta, que bàsicament coincideix amb la del

a) *És probable que Nunó Sanç no participàs directament en la conquesta de l'illa del 1235. Tant hi fa. Aquest és un detall purament anecdòtic. El nom de Portnatx del Rei, per exemple, deu el determinatiu a un antic delme reial. El poble, que no n'és conscient, l'atribueix a una de les visites del rei Alfons XIII, durant els primers anys del s XX, quan es construïa la carretera. La presència de Nunó Sanç a Eivissa és intranscendent. El cas és que va ser*

recordassin no sols el nom sinó també el títol nobiliari del primer senyor feudal de Portmany, per nomenar-hi un indret de tan poc interès. Precisament podia ser més fàcil recordar el títol que no el nom. El fet que un senyor feudal fes capbreus a favor dels nous colonitzadors portmanyins sembla un fet prou important com per recordar-lo durant molts anys, com a benefactor familiar i social, no ja passats els set anys, sinó fins i tot després

22 MARÍ CARDONA, J. (1990). *Portmany*. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs (Illes Pitiüses, 6), pàg. 202. Val a dir, en honor a la veritat, que Marí Cardona, en aquesta obra ja coneixedor de la hipòtesi etimològica de Coromines, també en fa esment, de manera que es mostra dubitatiu a l'hora de fixar una grafia concreta, i usa totes dues (*Comte* i *Conte*). Aquests dubtes no resten cap mèrit a la tasca científica del canonge arxiver, ans al contrari, l'honoren, perquè són els dubtes i les idees oposades els que fan avançar el coneixement en totes les branques de la ciència.

23 MARÍ RIBAS «REIALA», J. (1998). «Platges de Comte o de Compte?». *Eivissa* [Eivissa], núm. 32, pàgs. 26-31.

Comte, Conte o Compte? Alguna administració ja ho ha decidit pel seu compte, sense esperar dictàmens oficials ni respectar el decret del Govern sobre les formes oficials dels topònims. (Foto: Enric Ribes i Marí.)

de la seua mort. Encara que les condicions per als nous repobladors ens semblin ara molt dures, eren molt més favorables que les que tenien a les seues terres d'origen. Només així es podia afavorir un repoblament voluntari de les noves terres conquerides. A més, tampoc no sabem si sobre les terres hi havia algun alou que ajudàs a tenir memòria de l'antiga propietat del comte de Rosselló.

c) *El nom del lloc (Comte) mai no figura relacionat en la gesta de la conquesta ni en el repartiment posterior de les Pitiüses, i fóra més lògic que un nom com aquest s'hagués donat a un indret més important.* La importància dels llocs sempre és relativa. Si no figura en el document de repartiment de l'illa entre els catalans és perquè només hi figuren els noms que tenien les terres en el moment de la conquesta. El cap o puig Nunó, per exemple, hi apareix amb el nom de *geble Barbat*. Si Comte era el nom d'un territori, gran o petit, després de la conquesta, i no apareix en la documentació d'aquella època, cal tenir present que només solen aparèixer noms de finques, rafals o alqueries, així com els noms de torrents o puigs quan són importants per fixar els límits de propietats o partions, o per col·locar-hi les fites. Molts altres topònims forçosament antics tampoc no apareixen en tex-

tos escrits fins a temps relativament recents (*Parada*, 1623; *Campañitx*, 1711; *Sanvertesc*, 1751; *la Llanera*, 1867; *illot de l'Ora*, 1900). De manera que la no documentació del topònim no pot ser usada com a argument definitiu per a negar-ne l'existència. El mateix Marí Ribas s'adona que concorren circumstàncies semblants en el topònim *cap Nunó*, però en aquest cas justifica l'etimologia relacionada amb el comte de Rosselló perquè «era el cap i la senya divisòria que separava els quartons de Portmany i Balansat».²⁴ És a dir: es tractava d'un lloc important, de més interès. Però l'interès d'un lloc depèn de molts de factors. Els topònims no solen fixar-se en funció de la importància de l'indret, sinó en funció de la seua singularitat, d'allò que els diferencia i singularitza respecte d'altres llocs. Si miram l'antic quartó de Portmany, veurem que les platges de Comte són un punt singular: el que abunda a la costa de Portmany són les cales, no les platges en un lloc de costa baixa. I per tant era ben factible anomenar-les *platges de Comte*. Aquest nom diferenciava el lloc de tantes cales com l'envolten i, alhora, d'altres platges d'Eivissa, com la d'en Bossa (antigament *del Carregador*), la de la Trinxà, la del Cavallet o la del Figueral. I si un territori de Portmany era anome-

nat *Comte*, segur que aquest topònim ja el singularitzava respecte de qualsevol altre lloc de l'illa. Hi havia la base, doncs, perquè aquest nom de lloc sobrevisqués.

d) *Després de Nunó Sanç, no hi ha hagut més comtes a Eivissa.* Justament aquest fet hauria provocat que el topònim esdevingués obscur: és a dir, que la gent en desconegués el significat. El mateix Marí Ribas diu que «cap dels veïns d'aquesta comarca portmanyina no havia sentit dir mai que aquest nom tengués res a veure amb el nom d'un comte».²⁵ Una vegada produït aquest fenomen, sempre hi ha una lògica tendència a reinterpretar el topònim, de manera que torni a ser transparent, entenedor per als parlants.²⁶ Així les coses, la via per escriure *Conte* o *Conta* i per entendre *Compte* i traduir aquest mot al castellà com *Cuenta*, estava oberta.

e) *El topònim que apareix en els documents dels s XVIII-XIX té el determinatiu de les Pedres de Compte, mai únicament de Comte.* El fet és que si trobam una punta i una torre *de les Pedres de Comte*, no hi ha cap obstacle per considerar, *a priori*, que *Comte* és un topònim, i que les *pedres de Comte* són, ací, les *roques de Comte* (les mateixes roques que donen nom a la venda de les Roques Males? En aquest cas segurament ens estariem referint al conjunt d'esculls que hi ha entre la costa d'Eivissa i l'illa del Bosc i que s'han esmentat just a l'inici d'aquest article). I fins i tot si el substantiu *pedres* equival, en aquest topònim, als nombrosos ulls de santa Llúcia que es troben a les platges de Comte, el determinatiu pot ser una indicació de la seua procedència.

f) *Sempre s'ha dit Compte o Conta, però mai Comte.* Aquest argument perd tota la seua força

24 *Íbidem*, pàg. 30.

25 *Íbidem*, pàg. 28.

26 El topònim *Nunó*, escrit a voltes *Nonó*, també ha estat reinterpretat popularment, mitjançant una etimologia popular molt divulgada: els conquistadors feien despenyar els moros en aquest lloc, i aquests cridaven: «No! No!». I el mateix ha passat amb el lloc conegut com *els Alls*. En aquest cas, els moros, en despenyar-se, cridaven «Ai! Ai!». Vegeu RIBES I MARÍ, E (1995). *La toponímia de la costa de Sant Antoni de Portmany*. Palma: Institut d'Estudis Baleàrics, pàgs. 61-62 i 126.

Alguns ulls de
santa Llúcia tro-
bats a les plat-
ges de Comte.
(Foto: Enric Ri-
bes i Marí.)

bas argumenta que com la platja dels Còdols, la punta dels Anfossos o el racó de l'Alga fan el nom perquè hi abunden els còdols, els anfossos o l'alga respectivament, la punta de les Pedres de Compte ha de deure el nom a l'abundància d'aquests petits opercles. Arribats en aquest punt, sí que cal fer el joc de l'ou o la gallina. Les pedres de compte abundaven justament a la punta on es construï la torre? Sabien els agustiners i josepins de fa més de dos segles que a les platges de Comte hi havia més ulls de santa Llúcia que al Figueral? Ho sabien els habitants de Peralta? Potser uns ni coneixien el territori dels altres i a la inversa! Tots coneixien aquests opercles de caragol marí, però només a la zona josepina se'ls dona el nom de pedres de compte! No serà, justament, perquè eren pedres de Comte? El nom era impossible en llocs allunyats de Comte, de la mateixa illa d'Eivissa, on no devien saber ni que existís un lloc anomenat així. Això explicaria perfectament que aquesta denominació sigui privativa de la zona més propera. Per tant, des d'una perspectiva estrictament científica no es pot descartar que Comte fos el nom de la zona que

anava des de cala Codolar a la punta de la Torre, i que aquesta mateixa punta i les platges en rebessin el nom, com els opercles dels caragols. Una vegada que el topònim degué esdevenir opac, personatges cultes o semicultes de l'època, potser del mateix s XVIII, podrien haver afavorit una associació etimològica: és a dir, una reinterpretació del topònim per a fer-lo transparent de nou. I si Comte havia tengut una relació semàntica amb el títol del nostre Nunó Sanç, ja no recordat popularment, en canvi sí que es devia recordar l'ús —encara que fos circumstancial o ocasional— de les pedres de Comte, que així esdevenien de compte, amb pronúncia vulgar [ˈkont«], i la punta apareixia en algun mapa i en algun text, en castellà, com punta de las Piedras de Cuenta. La confusió estava servida. Avancem, encara, una altra objecció, per si algú pensa que aquests opercles tenien un ús ornamental, semblant al de les peces dels collars, que en castellà també són anomenades cuentas de collar. Aquest ús arrenca del fet que, en aquesta llengua, les peces del rosari, que servien per comptar les oracions, passaren a ser anome-

nades cuentas, almenys des del 1330.³⁰ I d'ací, el mot es generalitzà per a qualsevol peça d'un collar o que n'havia de formar part. Aquest ús de la paraula compte, però, és estrany al català, com també al dialecte eivissenc, i no hi està documentat.

Hem partit del supòsit, que Marí Ribas dona per bo, que les pedres de compte o de Comte són els opercles dels caragols. Si no fos així, les pedres de Comte podrien ser els esculls situats entre Eivissa i l'illa del Bosc. No és estrany, a la costa eivissenca, que els esculls rebessin el nom de pedres. És clar que, tant si acceptam que les pedres de Comte són els esculls, com si convenim que les pedres són de compte i són els opercles, resulta mal d'explicar que el determinatiu de las Piedras de Cuenta aparegui lligat a la torre d'en Rovira i a la punta on es va construir, però només una vegada a la punta que es forma entre les platges de Comte (en el text esmentat de Pascual Madoz, de mitjan s XIX) i mai a les platges, que és justament on es troben. I si l'actual punta de la Torre era l'antiga punta de las Piedras de Cuenta, cal assenyalar que el lloc on abunden els opercles són les platges (i fins i tot més al sud, al racó d'en Xic), però no tan al nord, en una zona rocosa de molta més profunditat i gairebé sense platja, com la punta on es construï la torre de Comte o d'en Rovira.

Finalment, encara cal relativitzar la importància de la documentació escrita. Els topònims més abundants, amb diferència, són les Roques Males i punta de les Roques Males, potser tot referint-se a la punta de l'Embarcador). La documentació on apareix la punta de las Piedras de Cuenta és d'un breu període de temps, que just abraça com a màxim 38 anys (de 1763 a 1801), i que després reapareix, 50 anys més tard, en el mapa de Coello de 1851, amb el determinatiu referit a la torre. Val a dir que la

29 MARÍ RIBAS «REIALA», J. (1998). «Platges de Comte o de Compte?». *Eivissa* [Eivissa], núm. 32, pàgs. 29-30.

30 COROMINAS, J. (1973). *Breve diccionario etimológico de la lengua castellana*. Madrid: Gredos, s.v. contar.

quan comprovam que en eivissenc les tres paraules són homòfones: totes tres es pronuncien [ˈkont]. És cert que en l'eivissenc actual s'utilitza més el castellanisme *conta*, en femení, en substitució del genuí *compte* masculí. Però sembla que la introducció d'aquest castellanisme no és massa antiga i que fins no fa gaires anys han conviscut totes dues formes.

Les objeccions de Marí Ribas a aquesta hipòtesi, doncs, tenen més de voluntarista que de racional o científic, com veurem de bell nou en la hipòtesi que proposa l'investigador Josepí. En conjunt, doncs, les dues hipòtesis que s'han explicat fins ara sobre l'etimologia de

nom d'*ulls de santa Llúcia*, pràcticament a tota la costa d'Eivissa,²⁸ bé que a la ciutat d'Eivissa també són coneguts amb el nom de *pedres de mal de cap*.

Certament, aquests opercles són especialment abundants entre l'arena de les platges de Comte, tot i que també se'n troben molts al Figueral, i no són estranys a les platges del Cavallet i de la Trinxà, ni a llocs com la Cala, l'Illot del Renclí o el platjolí de la punta de l'Illa d'Encalders, per exemple. L'investigador Josepí esmenta unes fonts orals on ha begut, bé que d'una manera no gaire ortodoxa, tot s'ha de dir –no hi ha constància de qui són els informadors, ni de

amb el temps es reduirà per comodat. Però anem a pams: és dubtós que els ulls de santa Llúcia fossin anomenats, de manera general, *pedres de compte* a tot Sant Josep de la Talaia i a tot Sant Agustí del Vedrà. Més aviat, sabem que a la resta de l'illa són coneguts amb l'altre nom i que, en general, solien ser utilitzats per a combatre els urçols, quan no hi devia haver tants d'anells d'or com ara. És dubtós que es fessin servir a les dues parròquies, de manera generalitzada, per fer comptes: el mateix Marí Ribas reconeix que per a això s'usaven, igualment, ciurons o faves. Qualsevol petit objecte –i naturalment també els ulls de san-

Les objeccions de Marí Ribas a aquesta hipòtesi, tenen més de voluntarista que de racional o científic

Comte tenen algun punt feble en comú, que tanmateix no les invalida: la manca de documentació fins ben entrat el s XVIII i el fet que els documents on apareix primerament registren un determinatiu de *les Pedres de Comte*, no simplement de *Comte*.

Pedres de compte o de Comte?

La tercera hipòtesi és la que exposa l'investigador Josep Marí Ribas. Segons aquest autor, les *pedres de compte* són els taps d'uns caragols marins coneguts vulgarment com *caragols de tap*.²⁷ Més exactament, aquests taps són els opercles d'un caragol marí de fons, conegut amb el nom de baldufa rugosa, de l'espècie *Astraea rugosa*. Tenen forma d'espiral calcificat, són plans per la part interior i abombats per la part exterior. Popularment solen rebre el

quines informacions concretes han donat, ni de quins mètodes d'enquesta s'han seguit; una part de la informació obtinguda fa pensar en respostes induïdes –com en la relació de *Comte* amb Nunó Sanç– i de vegades sembla massa indirecta –«...recorden haver sentit explicar als seus avis...»; ho ha vist o viscut cap dels informadors?–. Però en qualsevol cas prendrem com a bones les informacions que ens dona, totes procedents, segons diu, de persones d'edat avançada naturals de Sant Agustí del Vedrà i de Sant Josep de la Talaia: els ulls de santa Llúcia eren anomenats *pedres de compte* perquè es feien servir per fer comptes; també es feien servir com a penyora en els jocs de cartes i tenien altres usos casolans. Segons Marí Ribas, són aquestes pedres de compte les que donen nom al lloc, un nom que

ta Llúcia– podia servir de la mateixa manera, a Sant Josep, i a Sant Carles de Peralta, on també són ben coneguts, perquè a les platges del Figueral són quasi tan abundants com a Comte. Només s'usaven per a fer comptes a Sant Josep i a Sant Agustí? S'hi usaven prou com per donar-los-en el nom? I fins i tot per batejar un tram de costa? Tot plegat sembla molt forçat. L'erudit Marí Ribas diu que «no cal fer aquí el joc de l'ou o la gallina, ja que pedres de compte se'n troben també a molts altres indrets costaners (encara que amb més dificultat, per ser menys abundants). Per això, podem dir que *Compte* no assenyala el lloc d'origen, sinó més aviat la finalitat a què eren destinades les pedres esmentades, i que elles donaren nom al lloc on se'n trobaven amb més quantitat».²⁹ A més, Marí Ri-

27 MARÍ RIBAS «REIALA», J. (1998). «Platges de Comte o de Compte?». *Eivissa* [Eivissa], núm. 32, pàgs. 28 i 29.

28 CONSELL INSULAR D'EIVISSA I FORMENTERA (1995-). *Enciclopèdia d'Eivissa i Formentera*. Eivissa. Volum I, s.v. *baldufa*.

cartografia, especialment la militar, i els textos oficials, sobretot de l'Administració que té a veure amb la defensa, tenen una gran tendència a reproduir els noms dels mapes una vegada i una altra, tot reiterant errors greus i fins i tot afegint-ne de nous.³¹ Per això, cal restar importància al valor testimonial de tota aquesta seqüència de documents, especialment quan quasi sempre es tracta de documents de l'exèrcit o de mapes d'interès militar, que possiblement reproduïen mecànicament topònims de documents anteriors.

Així les coses, la hipòtesi de Marí Ribas presenta també molts de punts febles, bé que aporta dades que poden explicar els canvis en la interpretació del nom de lloc.

Conclusions

Fins ací hem intentat analitzar els pros i els contres de cadascuna de les hipòtesis etimològiques que s'han formulat fins ara per explicar l'origen de *Comte*. La hipòtesi de Coromines, del nom de persona germànic GUNTHARI, no presenta obstacles insalvables, tot i que sembla molt rebuscada. La hipòtesi de Marí Cardona, del títol nobiliari del comte de Rosselló, Nunó Sanç, primer senyor feudal del

quartó de Portmany, continua sent la més lògica i tampoc no presenta obstacles insalvables. La tercera hipòtesi, la de Marí Ribas, tot i ser molt imaginativa i suggerent, presenta molts de punts febles, tant des de la perspectiva de les fonts orals com des d'un punt de vista semàntic. Tot i així, aquesta hipòtesi, que consideram desenfocada, aporta dades que permeten entreveure quin pot haver estat el procés seguit pel nom de lloc des de l'origen fins als nostres dies: Un topònim *Comte*, originat pel títol de Nunó Sanç, referit a un territori que devia incloure bona part de les Roques Males, si és que no hi era coincident, amb el temps degué esdevenir opac. Una vegada que els parlants havien perdut consciència del significat del nom, si efectivament s'usaven els opercles de caragol per a fer comptes, hi devia haver la tendència a relacionar *Comte* amb l'abundància dels ulls de santa Llúcia, però sense que *Comte* deixàs de designar un territori més ample i extens que les platges on es trobaven. Aquesta tendència degué plasmar-se per escrit el s XVIII, en documents en castellà, amb els noms de *punta* i *torre de las Piedras de Cuenta*. Així es testimoniava que el

topònim abraçava una extensió de terreny relativament gran i s'intentava fer-lo transparent alhora, una tendència habitual en aquell temps.³² Tanmateix, aquests topònims documentats en castellà no devien tenir gaire base popular, de manera que finalment apareix en la cartografia el topònim veritablement popular, *Comte*, encara que ja en ple s XX,³³ tot i que deu tractar-se d'un nom de lloc força més antic.

Com a conclusió final, valoram la segona hipòtesi, la que relaciona el topònim actual *Comte* amb el comte de Rosselló Nunó Sanç, com la més solvent de les tres, la que resulta més lògica i presenta menys dificultats, i per això, seguint els criteris del mestre de la toponímia Enric Moreu-Rey, que sempre ha recomanat triar l'opció més lògica i planera, ens inclinam per mantenir la grafia adoptada oficialment. Evidentment, quan no hi ha unanimitat o consens sobre l'etimologia d'un topònim, o quan no hi ha una tradició generalitzada de l'ús d'una grafia determinada, la seua escriptura oficial és susceptible de ser canviada. Però aquests canvis només s'haurien d'impulsar decididament quan pràcticament hi ha la certesa absoluta que s'està en el bon camí.³⁴ ■

31 Serveixi com a exemple el cas de la inexistent *punta del Marès*, de Portinatx. En construir-se la torre, el s XVIII, s'extragué marès d'un calonet situat a llevant de la punta de la Torre o de Portinatx. Des d'aleshores, potser perquè algun cartògraf va entendre malament alguna indicació d'un enginyer sobre un mapa, tota la cartografia oficial assenyala una *punta del Marès* inexistent. I això fins al punt que s'arriba a la situació aberrant que és aquest nom erroni el que han d'aprendre els pescadors per examinar-se de patrons a Comandància! Així es perpetuen els errors!

32 Val a dir que el s XVIII, quan la Il·lustració adquireix plena vigència, s'originen o es posen per escrit moltes falses etimologies o etimologies populars. Per exemple, el pare Gaietà de Mallorca, en la *Resumpta*, el 1751, dóna una explicació etimològica del nom de *la Conillera* plena d'elements llegendaris. El mateix religiós atribueix el nom de *Tagomago* a la relació amb el general púnic Magó. El nom de *cala de Boix* també és reinterpretat pel caputxí mallorquí com *cala de Roig* (*boix* devia ser, encara, un mot malsonant), una reinterpretació que també queda plasmada en la cartografia, el 1765, per l'enginyer José García Martínez. És l'època, en fi, de la divulgació de l'etimologia VETERANU per al *Vedrà*... Vegeu Ribes, E. (1992). *Noms de lloc*. Eivissa: Can Sifre, pàgs. 44-47, 59-62, 65-68.

33 Tanmateix no es tracta d'un cas únic. L'illot de l'Ora, per exemple, apareix documentat per primera vegada el 1900, i sembla clar que es tracta d'un mot medieval (*ora* 'vora') que hom ha intentat reinterpretar com *or* i *hort*, en un procés d'associació etimològica semblant al de *Comte*. Vegeu RIBES I MARÍ, E. (1992). «L'illot de l'Ora». *El Pitiús* 1993. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs.

34 En aquest sentit, consideram desencertada la decisió del Gabinet d'Onomàstica de la Universitat de les Illes Balears (Universitat de les Illes Balears (2001). *Nomenclàtor de nuclis de població de les Illes Balears*. Palma) de recomanar l'ús de la grafia *Cala Vadella*, tot fent cas de la proposta etimològica de Coromines (*Onomasticon*, I, s.v. *Vadella*), que simplement considera que «no és gaire convincent que aquest nom vengui de *vedella*, vaca jove» i el fa venir de PATELLA. Ací passa per alt, el gran mestre, l'existència de sèries toponímiques. I ben prop de *cala Vedella* hi ha *cala Truja*, *cala Corral* o *cala d'Hort*, noms tots ells relacionats amb l'agricultura i la ramaderia. I això, deixant de banda altres topònims de l'illa, com el caló dels *Porcs*, la *cala* i el caló dels *Moltons* o el caló de l'*Ase*, entre d'altres. Quan no hi ha consens sobre l'etimologia i les institucions públiques han donat per bona la grafia *Vedella*, recomanada per l'Institut d'Estudis Eivissencs, que a poc a poc es va introduint, la recomanació de la UIB no farà sinó crear més confusió.